

світ, як “храму душі”, який не можна руйнувати зайвими емоціями, тобто пристрастями. Впорядкування емоційного складника є дуже важливим у духовному розвитку. У Старому Заповіті пророк Ієремія оплакував розорення чудового Єрусалимського храму. Проповідник Нового Заповіту – Іоанн Златоуст плаче над розоренням храму душі свого ближнього, вважаючи, що це горе є незмірно більшим, ніж руйнація храму. Наведений приклад підтверджує, що впорядкування емоційного складника є дуже важливим у духовному розвитку майбутнього вчителя.

Висновки. Високий професійно-освітній потенціал ОПС засвідчує доцільність включення православних мистецьких надбань до процесу духовного розвитку майбутнього вчителя як детермінанти його професійної підготовки.

Впровадження моделі поетапного духовного розвитку майбутнього вчителя засобами ОПС суттєво поглиблює зміст дисциплін, визначених Державним стандартом та освітньо-кваліфікаційною характеристикою фахівця – майбутнього вчителя.

Використання моделі поетапного духовного розвитку майбутнього вчителя засобами ОПС сприяє формуванню його світоглядних позицій, здатності до морально-естетичного самовдосконалення, підвищенню особистісної та професійної культури.

Впровадження моделі поетапного духовного розвитку майбутнього вчителя засобами ОПС може бути використаним не лише у вищих педагогічних навчальних закладах з метою духовного розвитку майбутнього вчителя як детермінанти його професійної підготовки, а й в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти для вдосконалення професійної діяльності педагогів та науково-методичних центрах вищої школи для подальшого вдосконалення теоретичної й практичної підготовки майбутніх учителів шляхом збагачення змістового компонента підготовки, педагогічної практики та самостійної роботи.

Література

1. Асеев Ю.С. Мистецтво стародавнього Києва / Ю.С. Асеев. – К. : Жовтень, 1969. – 240 с.
2. Богословие в культуре Средневековья / [ред. Л. Лутковского]. – К. : Путь к Истине, 1992. – 384 с.
3. Енциклопедія освіти / [ред. В.Г. Кремінь]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Лествичник И. Лествица, возводящая на небо / И. Лествичник. – М. : Правило веры, 1999. – 672 с.
5. Рудницька О.П. Основи педагогічних досліджень / О.П. Рудницька, А.Г. Болгарський, Т.Ю. Свистельнікова. – К. : Педагогіка, 1998. – 148 с.
6. Успенский Л.А. Богословие иконы Православной церкви / Л.А. Успенский. – М. : Изд-во Западно-Европ. экзархата. Моск. Патриархат, 1999. – 474 с.

СКИРКО Р.Л.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ В ОСВІТНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Однією з умов підвищення якості освіти майбутніх психологів є ефективне формування в них професійної компетентності, підготовка до всіх форм психологічної практики та видів діяльності, які передбачаються функціональними обов'язками.

Аналіз галузевого стандарту, освітньо-кваліфікаційної характеристики, програми підготовки практичних психологів доводить, що майбутній спеціаліст-психолог має оволодіти компетентністю в різноманітних сферах діяльності, серед яких значущою є соціальна сфера, зокрема соціальна взаємодія. З іншого

боку, проблема формування соціальної компетентності майбутніх психологів не дістала свого вирішення в сучасній науці.

Мета статті – проаналізувати проблему формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів.

Для визначення сутності, змісту та структури процесу ефективного формування соціальної компетентності майбутніх психологів треба здійснити детальну конкретизацію теоретичної основи, методологічної орієнтації дослідження, розглянути визначені попередніми дослідниками моделі та умови формування професійної й соціальної компетентності фахівців.

У “Великому тлумачному словнику сучасної української мови” слову “формування” надається значення “вироблення в кого-небудь певної якості, риси характеру”, “набування рис завершеності, визначеності внаслідок розвитку змін” [3].

В.В. Ягупов визначає “формування” як “надання певної форми, завершеності, процесу становлення особистості, досягнення нею рівня зрілості та стабільності” [13].

А.І. Кузьмінський вважає, що формування – це складний процес становлення людини як особистості, який відбувається в результаті розвитку й виховання; цілеспрямований процес соціалізації особистості, який характеризується завершеністю. Проте про завершеність цього процесу можна говорити лише умовно [7].

Обґрунтовуючи основи педагогіки й психології, О.М. Степанов і М.М. Фіцула зазначають, що формування особистості є становленням людини як соціальної істоти внаслідок впливу середовища й виховання на внутрішні сили розвитку [12].

Формування пов’язують зі змінами, удосконаленням, які відбуваються не в умовах пристосування суб’єкта до вимог середовища, а в умовах постійної його творчої активності, спрямованої на перетворення і середовища, і самого себе, про що свідчать праці Л.І. Божович. Формування, на думку деяких учених, як педагогічне поняття є умовним. Завдання цього педагогічного впливу вбачають не у прямому впливі на особистість з метою досягнення певних результатів, а у створенні необхідних умов для самопізнання, саморозвитку, самовиховання.

Враховуючи висновки вчених про сутність терміна “формування”, ми розглядаємо його як процес цілеспрямованого впливу на розвиток особистості, соціальний зокрема. Якщо говорити про формування соціальної компетентності майбутнього психолога, то такий вплив здійснюється в умовах навчання у ВНЗ, а його зміст та особливості треба ґрунтовно дослідити з теоретичної й експериментальної точки зору.

Визначимо вікові передумови формування соціальної компетентності в майбутніх психологів. На сьогодні психологічну освіту здобувають найчастіше в студентському віці (17–23 роки). Юнацький вік є найбільш сприятливим для розвитку соціальної компетентності, як свідчає сучасні дослідники О.О. Бодальов, Н.М. Васіна [2].

Крім того, цей вік є найбільш сприятливим для досягнення соціальної зрілості, становлення готовності до суспільно корисної виробничої праці, розвитку почуття громадянської відповідальності. У цей період студенти здобувають певну незалежність від батьків, відбувається активне вироблення соціальної позиції, визначення свого місця в суспільстві, що сприяє формуванню соціальної компетентності в умовах вищого навчального закладу.

Наступним кроком до уточнення сутності формування соціальної компетентності майбутнього психолога є вивчення результатів педагогічних досліджень умов і чинників впливу на відповідні особистісні та діяльнісні характеристики студентів, зокрема психологів.

Процес формування компетентності спеціаліста спрямований на досягнення мети особистісного прийняття й присвоєння наукових знань, практичних умінь, накопичення професійного досвіду, засвоєння способів діяльності та формування професійно значущих якостей.

Базуючись на дослідженнях І.Я. Лернера, можна стверджувати, що зміст освіти для забезпечення формування професійної й соціальної компетентності передбачає наявність чотирьох компонентів: пізнання (знання), здійснення відомих способів діяльності (вміння діяти за взірцем), творчості (вміння приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях), встановлення емоційно-ціннісних ставлень (гуманістичний характер особистісних орієнтацій) [8].

У практиці підготовки психологів застосовують кілька освітніх підходів. Формування соціальної компетентності студентів, з погляду Н.В. Ляхової, має базуватися на вихідних позиціях компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів до організації освітнього процесу у ВНЗ. Перспективними в цьому напрямі сучасні науковці вважають ще системний, гуманістичний, екофасилітативний підходи тощо.

Беручи за основу компетентнісний підхід в освіті, звернемось до визначення мети формування компетентності майбутнього фахівця, якою, на думку Е.Ф. Зеєра, має бути “не формування особистості з раніше визначеними якостями й властивостями, навченістю та підготовленістю. Вона має створювати умови для повноцінного розвитку потенційної можливості стати особистістю, реалізації потреби особистості в самозміні, самовизначенні, самореалізації” [4].

Особливістю професійної освіти психологів є її гуманістична спрямованість, яка визначає пріоритетними в усіх сферах життєдіяльності майбутнього психолога загальнолюдські принципи, цінності, ідеали.

У сучасній освіті спостерігається тенденція використовувати особистісний підхід як психолого-педагогічний принцип у підготовці майбутніх спеціалістів, що обґрунтовують такі науковці, як: І.В. Дударенко, О.М. Ігнатович, В.В. Рибалка, С.К. Шандрук, Н.В. Чепелева та ін. У процесі розвитку соціальної компетентності майбутнього психолога особистісний підхід, як методологічний інструмент, є важливим, оскільки, за свідченням В.В. Рибалки, “складається з концептуального уявлення про особистість, з комплексної діагностики якостей особистості, з концептуальної інтерпретації отримуваних при цьому даних, з комплексу методів цілісного, всебічного розвитку якостей особистості та умов цілісної реалізації цих якостей у відповідних видах сукупної діяльності та соціальної поведінки” [11].

Застосування діяльнісного підходу в підготовці майбутніх психологів дає змогу створити умови для активності студента як суб'єкта пізнання, праці, спілкування, свого особистісного розвитку. В.І. Лозова наголошує, що актуальним є особистісно-діяльнісний підхід, який дає можливість створити єдність, інтеграцію особистісного й діяльнісного аспектів, що спрямовують суб'єкта навчання на саморух, самозростання, самореалізацію можливостей особистості.

Одним із нових підходів до формування компетентності студентів-психологів є екофасилітативний підхід, розроблений П.В. Лушиним, який психологам

дає змогу в груповій роботі розвинути навички критичного, толерантного, творчого мислення; формувати особисту рефлексивну позицію; виробити концепції особистого світосприйняття, особистої культурної професійної орієнтованості (яка пов'язана з компетентністю професіонала); засвоїти етичні критерії професійної діяльності; обрати особистий стиль здійснення психологічної допомоги як наряду майбутньої діяльності; відчути перспективність майбутньої професії. Важливим є створення певних ситуацій у груповому процесі для активізації навчання, акцентування уваги на подіях, що відбуваються в цей момент [9]. Означені підходи психологів дають змогу організувати соціальну взаємодію для розвитку соціальної компетентності студента.

Формування соціальної компетентності відбувається в ході розвитку професійної компетентності майбутнього психолога в умовах навчальної та позанавчальної роботи у ВНЗ. Із цією метою в процесі професійної підготовки організують суттєві впливи на становлення професійної та соціальної позиції, інтеграцію соціально й професійно важливих якостей, умінь і навичок; процеси соціально-професійної адаптації, самовдосконалення студента як громадянина і спеціаліста. Пріоритетне значення надається загальнокультурній та морально-духовній складовим цього процесу.

Соціальна компетентність формується паралельно з процесами становлення соціального досвіду, розширення простору міжособистісного спілкування, розвитку соціального інтелекту, просоціальних якостей особистості майбутнього психолога.

У професійній підготовці майбутнього психолога важливим є налагодження його взаємодії із середовищем, емоційних зв'язків зі Світом Іншого шляхом засвоєння професії у творчому просторі освітнього співтовариства, реалізації соціально значущих проектів, групової та індивідуальної проблемно-пошукової діяльності в умовах соціально-ціннісних відносин. З метою подальшого вивчення основ формування соціальної компетентності майбутнього психолога варто звернутися до детального розгляду розвитку професійної компетентності, різновидом якої є соціальна.

Теоретичною основою розробки проблеми формування соціальної компетентності майбутніх психологів є соціально-філософське дослідження становлення професійної компетентності, яке являє собою процес формування професійної позиції, гармонізації соціально та професійно важливих якостей, умінь і навичок (як стійких професійно значущих комплексів), що забезпечують виконання професійної діяльності.

Л.О. Колбасова розглядає становлення професійної компетентності як професіоналізацію особистості, процес діяльнісного розгортання сутнісних сил людини шляхом оволодіння знаннями, вміннями, навичками, необхідними для технологічного здійснення суспільних обов'язків з професії, процес "набуття", "оволодіння" предметним баченням світу на основі знання про нього, а також "єднання" себе з однією з предметних сфер навколишнього світу. Професіоналізація, на думку Л.О. Колбасової, поєднує індивідуальні інтелектуальні можливості, моральне обличчя людини, опосередкований вплив соціального й природного середовища, умов життєдіяльності та побуту, процеси професійного навчання й виховання з метою формування активного діяльнісно-творчого ставлення до професійної діяльності; процеси професійної адаптації та підвищення кваліфікації, процеси самовиховання як прагнення до самовдосконалення як громадянина й спеціаліста.

У результаті професіоналізації як становлення професійної компетентності підвищується ефективність впливу людини на природне та соціальне середовище, формується установка на самоосвіту й саморозвиток у професійному, загальнокультурному та особистісному плані, успішність засвоєння й здійснення певного роду діяльності. Найбільш значущим фактором професіоналізації є сутнісна взаємодія суб'єкта із середовищем, налагодження різноманітних відносин і зв'язків, яке відбувається шляхом засвоєння професії [5].

Концептуальні основи становлення професійної компетентності, які представлені положеннями І.Ю. Белової, свідчать про необхідність єдності навчальної та дозвіллевої сфери майбутнього спеціаліста; організації специфічного простору соціальних цінностей особистості, який уможлиблює вибір власної позиції саморозвитку [1].

Важливою для нашого аналізу є модель становлення професійної компетентності спеціаліста, яку пропонує І.Ю. Белова. Модель містить змістовно-процесуальний компонент і неперервну професійно орієнтовану практику. Змістовно-процесуальний компонент реалізується в чотири етапи: етап “входження” в освітнє середовище ВНЗ, майбутню професію, становлення комунікативної взаємодії й першого досвіду соціальної практики (волонтерської); етап “просування”, на якому вибудовуються відносини суб'єктів, здійснюється заглиблення в проблеми майбутньої професії; етап “міждисциплінарного занурення”, етап професійного самовизначення. В умовах навчального процесу використовують технології проблемних лекцій і семінарів, тематичних дискусій та “круглих столів”, “мозкового штурму”, ігрових вправ, лекцій удвох, інтегрованих предметних занять, ігрового проектування й ділових ігор. У позааудиторній роботі використовують “Школу професійного становлення”, роботу над проектами, змагання [1].

Експериментальне дослідження Ю.В. Корнеєва показало, що сутність розвитку професійної компетентності педагогів треба розглядати як інтегроване явище, яке виявляється в цілеспрямованій єдності діяльності керівників і педагогічного колективу. Розроблена ним особистісно розвивальна модель підвищення професійної компетентності педагогів побудована на основі сучасних принципів соціально-педагогічного, системного, особистісно орієнтованого, особистісно розвивального, управлінсько-технологічного підходів, ідеї розвитку й саморозвитку; орієнтується на формування нового світогляду педагога [6].

Висновки. Розглянувши основні підходи, моделі формування соціальної компетентності як складової професійної компетентності, ми дійшли висновку, що майбутній психолог має оволодіти компетентністю в різноманітних сферах діяльності, серед яких значною є соціальна, однак проблема формування соціальної компетентності майбутніх психологів недостатньо розроблена в сучасній науці.

Література

1. Белова И.Ю. Становление профессиональной компетентности специалистов адаптивной физической культуры в системе вузовского образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / Ирина Юрьевна Белова ; Забайк. гос. гуманитар.-пед. ун-т им. Н.Г. Чернышевского. – Чита, 2008. – 21 с.
2. Бодалев А.А. Личность и общение / А.А. Бодалев. – М. : Международная педагогическая академия, 1995.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
4. Зеер Э.Ф. Обновление базового профессионального образования на основе компетентностного подхода / Э.Ф. Зеер // Профессиональное образование. – 2007. – № 4. – С. 9–10.

5. Колбасова Л.О. Профессиональная компетентность (социально-философский анализ) : автореф дис. ... канд. филос. наук : спец 09.00.11 "Социальная философия" / Людмила Олеговна Колбасова ; ФГОУ ВПО "Чувашский государственный университет им. И.Н. Ульянова". – Чебоксары, 2009. – 16 с.
6. Корнеев Ю.В. Развитие профессиональной компетентности педагогов учреждений среднего профессионального образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Юрий Владимирович Корнеев ; НИИ развит. профес. образ. – М., 2008. – 19 с.
7. Кузьмінський А.І. Педагогіка : підручник / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 418 с.
8. Лернер И.Я. Философия дидактики и дидактика как философия / И.Я. Лернер. – М. : Изд-во РОУ, 1995. – 48 с.
9. Лушин П.В. Психологія педагогічної зміни (екофасилітація) : наук.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П.В. Лушин. – Кіровоград : Имекс ЛТД, 2002. – 76 с.
10. Ляхова Н.В. Педагогическое обеспечение формирования социальной компетентности студентов педагогического ВУЗА : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Наталья Викторовна Ляхова. – Красноярск, 2008. – 159 с.
11. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології / В.В. Рибалка. – К. : Ніка-Центр, 2003. – 204 с.
12. Степанов О.М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / О.М. Степанов, М.М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 520 с.
13. Ягунов В. Педагогіка : навч. посіб. / В. Ягунов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

СОВВА С.М.

ОСОБЛИВОСТІ, СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

У Концепції розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 р. визначено основні напрями її реформування. Одним з них є розвиток прикордонного та міжнародного співробітництва, що передбачає участь у завершенні договірно-правового оформлення державного кордону; здійснення заходів для зміцнення довіри та розвитку співробітництва з прикордонними службами суміжних держав на різних рівнях з протидії протиправній діяльності на державному кордоні. Для виконання всіх цих завдань офіцер-прикордонник повинен мати високий рівень сформованості міжнародної правової культури.

Мета статті – визначити складові, зміст та особливості міжнародної правової культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Вчені по-різному трактують явище правової культури. Зокрема, К. Абульханова зазначає, що сучасне право вбирає в себе цілий комплекс принципів, на яких будується виховання культури та відносин сучасних спеціалістів. Для правника важливе значення має посадова субординація, виконавчість, професійна етика, колективізм, честь і гідність, ввічливість, гуманізм та соціальна справедливість [6, с. 171].

С. Демський, В. Ковальський, А. Колодій, В. Копейчиков зазначають, що правова культура має певну структуру, яка охоплює правову психологію (правові почуття, емоції; оцінні поняття щодо права чинного та права бажаного; елементи настрою стосовно конкретних правових явищ і правових ситуацій), правову ідеологію (правові ідеї, правові теорії; правові поняття й категорії; правові принципи) та елементи поведінки (вміння й навички ефективної реалізації норм права в повсякденному практичному житті; правову активність громадян) [4, с. 122].

За визначенням С. Сливки, правова культура юриста має такі компоненти: 1) за змістом – правова коеволюція, знання джерел позитивного права та правової культури (коеволюція – це зв'язок з природою, космосом, без чого існування лю-